

Actieplan Duurzaamheid 2019-2022

Hendrik-Ido-Ambacht

Colofon

In opdracht van

Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht
Contactpersoon: Mark de Vries,
Beleidsmedewerker Afdeling Beheer Openbare Ruimte
M.de.Vries@H-I-Ambacht.nl
T: 078-7702738 / 06-23099861

Opgesteld door

SME
Jolien Kamermans, adviseur Beleid & Proces
kamermans@sme.nl
T: 030-6358909/ 06-20735053

Datum

Opgesteld: 4 juni 2019
Vastgesteld door de gemeenteraad op: **PM**

Dit rapport is opgesteld door SME in opdracht van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gebruikt zonder voorafgaande toestemming van deze partijen.

Voorwoord

Voor u ligt het nieuwe Actieplan Duurzaamheid. Met dit actieplan zetten we gezamenlijk koers naar een duurzamer Hendrik-Ido-Ambacht. Samen zetten we concrete stappen naar duurzame acties en resultaten. Samen met de Ambachters (jong en oud) werken we toe naar een duurzame samenleving. Ik wil iedereen oproepen om te participeren in het duurzame netwerk dat wij gaan oprichten. Specifiek wil ik jongeren (<25 jaar) oproepen om zich aan te melden. Juist deze jonge generatie willen we een expliciete rol geven.

We richten ons de komende jaren op acties die gekoppeld zijn aan de thema's energie, klimaatadaptie (en biodiversiteit), luchtkwaliteit, circulaire economie & afval en Samen doen. Extra aandacht gaat de komende jaren naar het stimuleren van groene daken, duurzaamheidseducatie voor kinderen, het bieden van een fijne leefomgeving voor bijen en andere verstuivers, het oprichten van een duurzaam netwerk en het helpen van inwoners bij energiebesparing. Samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties gaan we de uitdaging aan om ons leefmilieu te verbeteren

Ik wil iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van ons nieuwe Actieplan Duurzaamheid 2019-2022. In het bijzonder iedereen die op 18 april bij de werksessie is geweest en actief heeft meegedacht en alle inwoners die de moeite hebben genomen om te reageren op de online vragenlijst.

Ralph Lafleur

Wethouder Duurzaamheid, Ruimte, Mobiliteit & Wonen

Inhoud

1	Inleiding.....	9
1.1	Aanleiding.....	9
1.2	Werkwijze.....	9
1.3	Opbouw Actieplan Duurzaamheid	11
1.4	Uitgangspunten	13
2	Energie.....	15
2.1	(Inter)nationale, provinciale en regionale kaders.....	15
2.2	Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht – Gewoon Ambacht	16
2.3	Basis Maatregelentabel Energie.....	17
3	Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit	20
3.1	(Inter)nationale, provinciale en regionale kaders.....	20
3.2	Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht – Gewoon Ambacht	21
3.3	Basis Maatregelentabel Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit	23
4	Circulaire economie en afval.....	26
4.1	(Inter)nationale, provinciale en regionale kaders.....	26
4.2	Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht – Gewoon Ambacht	26
4.3	Basis Maatregelentabel Circulaire economie en afval	27
5	Samen doen.....	29
5.1	Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht – Gewoon Ambacht	29
5.2	Opbouwen duurzaam netwerk	29
5.3	Basis Maatregelentabel Samen Doen	31
6	Middelen	32
6.1	Financiën	32
6.2	Kostenoverzicht basisuitvoeringsprogramma.....	32
6.3	Monitoring enerschikking maatregelen	32
	Bijlage 1, Afkortingen uit de maatregelentabellen	34
	Bijlage 2, Andere maatregelen uit het participatietraject	35
	Bijlage 3, Reguliere (regionale) acties	38
	Bijlage 4, Financiën Actieplan Lokale Economie	42

Samenvatting

Ambities - Gewoon Ambacht

Hieronder zijn de ambities van Hendrik-Ido-Ambacht samengevat op het gebied van duurzaamheid voor de komende collegeperiode en voor de lange termijn. Met deze ambities draagt de gemeente bij aan een opgave die er ligt vanuit landelijke doelstellingen, vertaald naar de lokale situatie en gezien vanuit de gedachte dat we alleen inzetten op die onderdelen waar we zelf effect op hebben.

Energie

Samen met de regio werken we naar een energieneutrale gebouwde omgeving in 2035 en een energieneutraal Drechtsteden in 2050.

- Energie neutraal en aardgasvrij in 2050.
- Energiebesparing waar mogelijk, eerst in de gebouwde omgeving.
- Duurzame energie opwekking waar mogelijk.
- Een warmtenet is een serieus alternatief.

Klimaatadaptatie

We benutten kansen en zetten realiseerbare en goed zichtbare stappen waarmee we als samenleving in Hendrik-Ido-Ambacht steeds klimaatbestendiger worden.

- In 2020 zijn de klimaatopgaven en -maatregelen bekend en handelen we daarnaar.
- In 2050 is Hendrik-Ido-Ambacht klimaatbestendig en waterrobuust ingericht.
- We richten ons openbaar gebied duurzaam in en versterken de biodiversiteit.

Luchtkwaliteit

We spannen ons samen met de regio in voor een schone lucht, die minimaal voldoet aan de wettelijke normen en waar mogelijk aan de gezondheidsnormen (WHO-normen).

- Verbeteren van de luchtkwaliteit.
- Verbeteren van het binnenklimaat in scholen, publieke gebouwen en bij bedrijven.

Circulaire economie en afval

We zorgen ervoor dat meer afval opnieuw gebruikt kan worden als grondstof en werken toe naar circulair inkopen.

- Verminderen restafval bij inwoners en bedrijven.
- Verbeteren afvalscheiding bij inwoners en bedrijven.
- Zwerfafval tegengaan en bestrijden.
- In beeld brengen wat we verstaan onder circulair inkopen en hoe we dit gaan realiseren (in samenwerking met regionale inkooppartners).

Samen doen

We maken Hendrik-Ido-Ambacht duurzamer, samen met inwoners, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. We moedigen anderen aan om stappen te zetten, we ondersteunen goede voorbeelden en kansen vanuit de samenleving en we geven als gemeente zelf het goede voorbeeld.

- We geven het goede voorbeeld.
- We worden een Fairtrade gemeente.
- We bouwen een duurzaam netwerk op.

Speerpunten in de uitvoering

Hendrik-Ido-Ambacht richt zich op bovenstaande thema's. Voor elk thema is een set aan maatregelen samengesteld waarmee op Ambachts niveau een bijdrage wordt geleverd aan de landelijke doelen voor dit thema. Er is een 'basispakket' waarin het reële uitvoeringsprogramma is opgenomen, waarvoor op dit moment budget en capaciteit is gereserveerd. Daarnaast is er een overzicht van andere maatregelen die uit het participatietraject zijn gekomen die mogelijk in de toekomst kunnen worden uitgevoerd indien daarvoor geld en/of capaciteit beschikbaar komt. En een overzicht van reguliere acties. Het overzicht van reguliere acties bestaat uit acties en maatregelen die wij als gemeente al doen en acties die uitgevoerd worden door de regio.

Op het moment van monitoring (halverwege de doorlooptijd van het actieplan) wordt gekeken welke maatregelen in het basis uitvoeringsprogramma een plek krijgen (of houden) en welke in de lijst met overige maatregelen blijven (of daarheen verplaatst worden). Indien er tegen die tijd de wens ontstaan is om meer of duurdere maatregelen aan het basispakket toe te voegen, is dit aanleiding om een voorstel voor 'herschikking' aan de gemeenteraad aan te bieden, waarmee ook aanvullende financiering kan worden geregeld.

Het voorliggende actieplan duurzaamheid heeft een aantal korte en lange termijn speerpunten. Met het aanbrengen en benoemen van een aantal speerpunten hebben we een nadere focus aangebracht. Specifiek krijgen onderstaande speerpunten extra aandacht de komende collegeperiode.

Korte termijn speerpunt: "Dag asbestdak, hallo klimaatdak!"

Binnenkort¹ wordt wetgeving van kracht die verplicht om alle nog bestaande asbestdaken versneld te verwijderen. Hendrik-Ido-Ambacht grijpt dit gedwongen verandermoment aan om onder een breed publiek aandacht te vragen voor klimaat: wie kan aantonen dat het asbest van zijn dak is verwijderd, krijgt (een tegoedbon voor) een sedumcassette die op het nieuwe dak geplaatst kan worden.

Sedum op het dak zorgt voor betere waterberging (klimaatadaptatie), het vergroot de biodiversiteit en in de bloeiperiode ondersteunt het bijen en andere bestuivers.

Korte termijn speerpunt: Duurzaamheidseducatie voor kinderen.

De gemeente Hendrik-Ido-Ambacht vindt het belangrijk dat kinderen in contact komen met duurzaamheid. Door kinderen en hun omgeving in contact te brengen met duurzaamheidsthema's en te laten ontdekken wat echt duurzaam handelen is, zorgen we er indirect voor dat zij zich ook verantwoordelijk gaan voelen. Dit is de eerste stap naar duurzaam handelen. Gedurende deze collegeperiode zal er frequent duurzaamheidseducatie voor kinderen worden aangeboden.

Zo wordt er jaarlijks een kinderklimaatop georganiseerd, waarin we scholen en leerlingen uit het primair onderwijs willen betrekken bij actuele thema's als klimaatverandering en de energietransitie. Daarnaast willen we scholen lessen en voorlichtingsmiddelen aanbieden om kinderen op een speelse wijze te leren hoe ze kunnen recyclen en wat er gebeurt als afval op straat terecht komt. Om meer kinderen te bereiken richten we ons ook op evenementen, waar op een speelse wijze het gesprek aangegaan wordt over recycling en zwerfafval.

---

¹ Het kabinet stelt voor om per 1 januari 2028 een verbod op asbestdaken in te voeren. Het eerdere voorstel was om asbestdaken per 31 december 2024 te verbieden, dit voorstel heeft het niet gered in de Eerste Kamer.

Korte termijn speerpunt: Laat Hendrik-Ido-Ambacht 'zoemen'

We bieden bijen en andere verstuivers een fijne leefomgeving. De gemeente kan veel doen om te zorgen dat bijen en andere verstuivers het beter gaan doen. De komende jaren geven we bijen en andere verstuivers woonruimte, werk en eten. Op deze manier zorgen we ervoor dat bijen en andere verstuivers zich thuis voelen in Hendrik-Ido-Ambacht. Zo worden er samen met de gemeente Zwijndrecht bijenlinten aangelegd en kijken we naar meer biodiversiteit in het openbaar gebied.

Lange termijn speerpunt: Duurzaam netwerk

Hendrik-Ido-Ambacht wil samen met de samenleving toewerken naar een duurzamere gemeente. Om dit te kunnen bereiken, wordt vanaf 2020 gestart met het opbouwen van een duurzaam netwerk. De exacte vorm en taken moeten nog, samen met de samenleving, worden uitgewerkt. Gedacht kan worden aan een platform, denktank, panel of netwerk met subgroepen (werkgroepen, projectgroepen), waarin “elkaar ontmoeten” centraal staat en bestaande leden anderen kunnen betrekken. Het netwerk kan worden ingezet voor kennisdeling, het is een medium waarmee de gemeente initiatieven kan faciliteren en bewoners kunnen via dit netwerk samen aan het werk. Het duurzame netwerk beoogt het creëren van een vliegwieleffect door steeds kleine stapjes te maken en de toon te zetten. Het betrekken van jongeren (<25 jaar) en ondernemers bij het duurzame netwerk heeft onze expliciete aandacht. Het betrekken van deze jonge generatie en ondernemers ziet de gemeente als een belangrijke impuls om Hendrik-Ido-Ambacht duurzamer te maken.

Lange termijn speerpunt: Inwoners helpen bij energiebesparing

Er zijn al veel initiatieven en activiteiten uitgevoerd om energie te besparen en benutting van duurzame energie zo breed mogelijk onder de aandacht te brengen. Daarbij is er ervaring opgedaan met het stimuleren en faciliteren van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De komende jaren blijven we inzetten op het faciliteren en stimuleren van energiebesparing. Jaarlijks voeren we verschillende acties uit, zoals het houden van collectieve inkoopacties van isolatie en zonnepanelen, een wijkgerichte aanpak met referentiewoningen waarin inwoners maatwerkadviezen krijgen en stimuleren we energiebesparing bij bedrijven.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het Coalitieprogramma 2018-2022 'Gewoon Ambacht' is duurzaamheid één van de hoofdonderwerpen. De energietransitie en de verdere scheiding van afval worden benoemd als uitdagingen voor de komende tijd. Duurzaamheid moet in alle beleidsterreinen verankerd worden. Alleen door integraal te denken en te doen kunnen we onze duurzaamheidsambities realiseren. Met het nieuwe Actieplan Duurzaamheid wordt invulling gegeven aan de opgave uit het coalitieprogramma. Ook wordt de link gelegd met ander beleid(-in-voorbereiding) zoals lopende acties van het Energieloket, het Actieplan Lokale Economie, het Grondstoffenbeleidsplan, de Woonvisie en het Beleidsplan openbare verlichting.

In Drechtsteden verband is recent het Energieakkoord opgesteld door overheden, nutsbedrijven, het bedrijfsleven en het onderwijs. Hierin is uitgegaan van de ambitie om in 2050 energieneutraal te zijn en voor woningen in 2035. Er is in het voorliggende actieplan een vertaalslag gemaakt van een regionale gezamenlijke ambitie (Energiestrategie Drechtsteden) naar 'Wat kan Hendrik-Ido-Ambacht hier concreet voor doen'.

1.2 Werkwijze

Het proces richting het Actieplan Duurzaamheid 2019-2022 van Hendrik-Ido-Ambacht bestond uit de volgende stappen:

- Een nulmeting (quickscan)² op basis van een bureaustudie en een ambtelijke kick-off. Aan de hand van een aantal landelijke duurzaamheidsbenchmarks is bepaald hoe Hendrik-Ido-Ambacht scoort op duurzaamheid. Er zijn mooie duurzame resultaten bereikt. Desondanks scoort Hendrik-Ido-Ambacht aan de lage kant op duurzaamheid in de landelijke benchmarks (de nulmeting is bijgevoegd).
- Het formuleren van ambities en doelstellingen op basis van een strategisch overleg met het college van B&W, een ambtelijke werksessie en een presentatie aan de gemeenteraad. In de presentatie aan de gemeenteraad zijn de resultaten van de nulmeting gepresenteerd (hoe staat Hendrik-Ido-Ambacht er nu voor), de gestelde ambities en is er om input gevraagd voor het actieplan duurzaamheid.
- Het formuleren van acties en maatregelen op basis van vigerend regionaal en gemeentelijk beleid, een ambtelijke werksessie, de bijeenkomst voor inwoners, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties van 18 april 2019 en de input van inwoners via een online vragenlijst.

Op 18 april is er een interactieve werksessie georganiseerd voor inwoners, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. Centraal bij deze werksessie stond het ophalen van zoveel mogelijk acties en maatregelen. Elk thema had een aparte thematafel, waarbij het gesprek aangegaan is met de ruim 35 aanwezigen.

Daarnaast is er een online vragenlijst uitgezet onder de 499 deelnemers van het Bewonerspanel. Daarvan hebben er 200 gereageerd, een respons van 40%. Van de enquête is eveneens een openbare link op de website en sociale (media) kanalen geplaatst. Via deze weg hebben 106 inwoners gereageerd. In totaal hebben 306 inwoners gereageerd en hun ideeën achtergelaten. De vragenlijst kon tussen 9 april en 26 april worden ingevuld.

Door de uitgebreide participatiemogelijkheden is iedere inwoner de mogelijkheid gegeven om mee te doen, mee te denken en input te leveren voor het actieplan duurzaamheid 2019-2022. De gemeente heeft zich op deze manier ingespannen om zoveel mogelijk Ambachters te bereiken om tot een

---

² Nulmeting Duurzaamheid gemeente Hendrik-Ido-Ambacht, 26 februari 2019

gedragen en integraal plan te komen. Het betrekken van inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven blijven we doen, ook bij de uitvoering van dit actieplan.

1.3 Opbouw Actieplan Duurzaamheid

Het Actieplan Duurzaamheid is opgesteld aan de hand van vier thema's:

- *Energie*
besparing, warmte, duurzame opwekking
- *Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit*
inclusief biodiversiteit
- *Circulaire economie & afval*
afval/grondstoffen en duurzaam/maatschappelijk verantwoord inkopen
- *Samen doen*
voorbeeldrol, Fairtrade gemeente, duurzaam netwerk

Voor elk thema is beknopt aangegeven wat de (inter)nationale, provinciale en regionale kaders zijn. Deze overkoepelende uitgangspunten geven een beeld van wat er elders is vastgesteld en vormen het vertrekpunt voor de lokale ambities. Een uitgebreider overzicht van de (inter)nationale, provinciale en regionale wet- en regelgeving en beleid is te vinden in de Nulmeting Duurzaamheid Hendrik-Ido-Ambacht (februari 2019) (de nulmeting is bijgevoegd).

Vervolgens is aangegeven hoe Hendrik-Ido-Ambacht dit vertrekpunt heeft vertaald naar lokale ambities en acties die passen bij de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht.

Gedurende het proces zijn er vele mogelijke acties en maatregelen opgehaald. Om deze acties en maatregelen uit te voeren is geld nodig. Bij de Kadernota 2020 is daarom een structureel budget van jaarlijks 25.000 beschikbaar gekomen.

In het grote scala aan maatregelen dat is opgehaald, is een onderverdeling gemaakt in:

1. een **'basis' uitvoeringsprogramma**. In dit deel zijn maatregelen opgenomen die kunnen worden gedekt uit regulier budget en uit middelen die beschikbaar zijn gekomen bij besluitvorming over de Kadernota 2020. In dit actieplan zijn deze maatregelen per thema ondergebracht.
2. een overzicht van maatregelen dat daarnaast is verzameld in het totale **participatietraject**. Er zijn gedurende het traject veel ideeën en wensen benoemd. In zoverre deze niet terecht zijn gekomen in het basis uitvoeringsprogramma, zijn deze apart benoemd in een bijlage. Op deze manier is er een totaaloverzicht van alle inbreng. Deze maatregelen zijn (vooralsnog) niet opgenomen in het basispakket, maar geven wel een mogelijke doorkijk en/of aanknopingspunten voor de langere termijn. Het uitvoeren van deze activiteiten kan leiden tot een extra budgetvraag (bijlage 2).
3. en een overzicht van **reguliere acties**. Het overzicht van reguliere acties bestaat uit acties en maatregelen die wij als gemeente al doen en acties die uitgevoerd worden door de regio (bijlage 3).

In het 'basispakket' (het reële uitvoeringsprogramma) zijn ook alle maatregelen opgenomen die voortvloeien uit het coalitieprogramma 2018-2022 'Gewoon Ambacht'. Door bovenstaande driedeling wordt een zo compleet mogelijk beeld geschetst van alle duurzaamheidsacties van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht deze collegeperiode. Voor deze collegeperiode zijn er vijf doorlopende acties benoemd waar extra aandacht op wordt gevestigd; de actie "*Dag asbestdak, hallo klimaatdak!*", duurzaamheidseducatie voor kinderen, '*Laat Hendrik-Ido-Ambacht zoemen*', het opbouwen van een duurzaam netwerk en het helpen van inwoners bij energiebesparing.

Korte termijn speerpunt: “Dag asbestdak, hallo klimaatdak!”

Binnenkort³ wordt wetgeving van kracht die verplicht om alle nog bestaande asbestdaken versneld te verwijderen. Hendrik-Ido-Ambacht grijpt dit gedwongen verandermoment aan om onder een breed publiek aandacht te vragen voor klimaat: wie kan aantonen dat het asbest van zijn dak is verwijderd, krijgt (een tegoedbon voor) een sedumcassette die op het nieuwe dak geplaatst kan worden.

Sedum op het dak zorgt voor betere waterberging (klimaatadaptatie), het vergroot de biodiversiteit en in de bloeiperiode ondersteunt het bijen en andere bestuivers.

Korte termijn speerpunt: Duurzaamheidseducatie voor kinderen.

De gemeente Hendrik-Ido-Ambacht vindt het belangrijk dat kinderen in contact komen met duurzaamheid. Door kinderen en hun omgeving in contact te brengen met duurzaamheidsthema's en te laten ontdekken wat echt duurzaam handelen is, zorgen we er indirect voor dat zij zich ook verantwoordelijk gaan voelen. Dit is de eerste stap naar duurzaam handelen. Gedurende deze collegeperiode zal er frequent duurzaamheidseducatie voor kinderen worden aangeboden.

Zo wordt er jaarlijks een kinderklimaatop georganiseerd, waarin we scholen en leerlingen uit het primair onderwijs willen betrekken bij actuele thema's als klimaatverandering en de energietransitie. Daarnaast willen we scholen lessen en voorlichtingsmiddelen aanbieden om kinderen op een speelse wijze te leren hoe ze kunnen recyclen en wat er gebeurt als afval op straat terecht komt. Om meer kinderen te bereiken richten we ons ook op evenementen, waar op een speelse wijze het gesprek aangegaan wordt over recycling en zwerfafval.

Korte termijn speerpunt: Laat Hendrik-Ido-Ambacht 'zoemen'

We bieden bijen en andere verstuivers een fijne leefomgeving. De gemeente kan veel doen om te zorgen dat bijen en andere verstuivers het beter gaan doen. De komende jaren geven we bijen en andere verstuivers woonruimte, werk en eten. Op deze manier zorgen we ervoor dat bijen en andere verstuivers zich thuis voelen in Hendrik-Ido-Ambacht. Zo worden er samen met de gemeente Zwijndrecht bijenlinten aangelegd en kijken we naar meer biodiversiteit in het openbaar gebied.

Lange termijn speerpunt: Duurzaam netwerk

Hendrik-Ido-Ambacht wil samen met de samenleving toewerken naar een duurzamere gemeente. Om dit te kunnen bereiken, wordt vanaf 2020 gestart met het opbouwen van een duurzaam netwerk. De exacte vorm en taken moeten nog, samen met de samenleving, worden uitgewerkt. Gedacht kan worden aan een platform, denktank, panel of netwerk met subgroepen (werkgroepen, projectgroepen), waarin “elkaar ontmoeten” centraal staat en bestaande leden anderen kunnen betrekken. Het netwerk kan worden ingezet voor kennisdeling, het is een medium waarmee de gemeente initiatieven kan faciliteren en bewoners kunnen via dit netwerk samen aan het werk. Het duurzame netwerk beoogt het creëren van een vliegwieleffect door steeds kleine stapjes te maken en de toon te zetten. Het betrekken van jongeren (<25 jaar) en ondernemers bij het duurzame netwerk heeft onze expliciete aandacht. Het betrekken van deze jonge generatie en ondernemers ziet de gemeente als een belangrijke impuls om Hendrik-Ido-Ambacht duurzamer te maken.

Lange termijn speerpunt: Inwoners helpen bij energiebesparing

Er zijn al veel initiatieven en activiteiten uitgevoerd om energie te besparen en benutting van duurzame energie zo breed mogelijk onder de aandacht te brengen. Daarbij is er ervaring opgedaan met het stimuleren en faciliteren van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De

---

³ Het kabinet stelt voor om per 1 januari 2028 een verbod op asbestdaken in te voeren. Het eerdere voorstel was om asbestdaken per 31 december 2024 te verbieden, dit voorstel heeft het niet gered in de Eerste Kamer.

komende jaren blijven we inzetten op het faciliteren en stimuleren van energiebesparing. Jaarlijks voeren we verschillende acties uit, zoals het houden van collectieve inkoopacties van isolatie en zonnepanelen, een wijkgerichte aanpak met referentiewoningen waarin inwoners maatwerkadviezen krijgen en stimuleren we energiebesparing bij bedrijven.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk onderdeel in de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid. Het is een instrument waarmee ook andere partijen in de samenleving worden betrokken en aangemoedigd om bij te dragen aan een duurzame samenleving. In de maatregelentabel is aangegeven voor welke acties en maatregelen communicatie wordt ingezet. De wijze waarop communicatie wordt ingezet, wordt per actie en maatregel bepaald in samenwerking met communicatiemedewerkers.

1.4 Uitgangspunten

Duurzaam spreekt voor ons voor zich. We moeten de aarde immers als een goed rentmeester beheren en overdragen aan nieuwe generaties. Wij hebben de aarde in bruikleen van onze kinderen; dat geeft ons een belangrijke verantwoordelijkheid om er zuinig mee om te gaan. Dit betekent dat we een goede balans moeten vinden tussen mens, economie en milieu. Dit is een opgave waar we nú mee bezig moeten zijn. Wat we nu doen heeft immers gevolgen voor later. Als we dit niet doen en teveel blijven vragen van de aarde, tast dit de aarde nog verder aan. Door duurzaam te handelen, kunnen we blijven voorzien in onze behoeften. In het belang van onze toekomst en de toekomst van onze kinderen kunnen wij dit niet laten liggen en moeten we toekomstgerichte keuzes maken. Duurzaamheid moet daarom als vanzelfsprekend terug komen in alle beleidsterreinen.

Coalitieprogramma 2018-2022 'Gewoon Ambacht'

Gewoon Ambacht

Duurzaam handelen is het uitgangspunt. In de keuze voor ambities en maatregelen geldt echter dat het schaalniveau van Hendrik-Ido-Ambacht leidend is. Maatregelen moeten 'lokaal' aanvoelen, herkenbaar zijn en passen bij de identiteit en het karakter van Hendrik-Ido-Ambacht. We zetten in op die onderdelen waar we zelf maximaal effect kunnen laten zien.

De gemeente moedigt aan maar overvraagt niet

In de ontwikkeling naar een duurzame samenleving is de gemeente niet de enige actor. Ook inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn aan zet. De gemeente wil deze partijen uitdagen en aanmoedigen om stappen te zetten naar energieneutraal, klimaat robuust en circulair. De opgave is groot en het is wijs om het tempo zo hoog mogelijk te houden. Maar niet té hoog: de gemeente wil de verbinding behouden met de betrokkenen en voorkomen dat zij afhaken omdat ze het tempo niet kunnen bijbenen. De gemeente wil de samenleving niet overvragen.

De gemeente zet soms de eerste stap

Als de gemeente de eerste stap zet, kan dat voor anderen een aanmoediging zijn om de volgende stap te zetten. Zo zijn bedrijven in de gemeente financieel ondersteund bij het invullen van de milieubarometer. Daarmee zet de gemeente een stap in het in beeld brengen van kansen voor verduurzaming. Het is aan de bedrijven om die kansen te benutten en zij kiezen zelf welke investering zij daarvoor over hebben.

En wie zich wil vestigen op bedrijvenpark Ambachtsezoom, zal aan duurzame eisen moeten voldoen. Daarmee zet de gemeente de eerste stap naar een duurzaam terrein; de ondernemers zetten de volgende stappen en door gezamenlijke inspanning ontstaat een op Cradle-to-Cradle geïnspireerd bedrijvenpark.

Soms zetten anderen de eerste stap

Naarmate de samenleving actiever wordt, zal het vaker voorkomen dat een initiatief tot verduurzaming vanuit de samenleving ontstaat. Initiatieven vanuit de samenleving moedigen we aan. In dat geval wordt aan de gemeente gevraagd om mee te denken en/of mee te werken ('overheidsparticipatie', vanuit het tegenovergestelde perspectief als burgerparticipatie). Dat betekent dat de gemeente aan een nieuwe rol zal gaan wennen om op deze initiatieven in te kunnen spelen. De nieuw op te stellen participatienota geeft hier verdere handvatten voor.

2 Energie

2.1 (Inter)nationale, provinciale en regionale kaders

In 2015 is in het internationaal Klimaatakkoord Parijs vastgelegd de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2 graden ten opzichte van het pre-industriële niveau, met het streven een maximale temperatuurstijging van anderhalve graad. Om dit te realiseren is het nodig de uitstoot van broeikasgassen (CO₂, methaan, lachgas etc.) te verminderen. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% gereduceerd zijn ten opzicht van 1990 (voorstel Klimaatwet).

Nationaal

Met de ondertekening van het Nationaal Energieakkoord (september 2013), zijn landelijke afspraken gemaakt over energiebesparing en duurzame energieopwekking. Concreet zijn de volgende doelstellingen afgesproken:

- 1,5% energiebesparing per jaar⁴.
- 14% hernieuwbare energie in 2020 en 16% hernieuwbare energie in 2023.

Provinciaal

De Provincie Zuid-Holland wijkt in de ‘Energieagenda 2016-2020-2050 Watt anders (2016)’ iets af van de landelijke ambitie door te kiezen voor het voor Zuid-Holland beter haalbare doel van 9% hernieuwbare energie in 2020. De provincie wil de gebouwde omgeving al in 2035 CO₂-neutraal hebben.

Regionaal

De regio Drechtsteden volgt in het Energieakkoord Drechtsteden energieneutraal 2050 ook de landelijke ambitie en vertaalt deze naar acties voor de regio Drechtsteden.

Gemeenten (en regio’s) krijgen een belangrijke (regie)rol toebedeeld in de energietransitie. Zo wordt in het Klimaatakkoord vastgelegd dat regio’s in 2019 via een Regionale EnergieStrategie hun opgave voor meer hernieuwbare energie (elektriciteit en warmte) uitwerken. In 2021 moeten gemeenten - met betrokken stakeholders - in een Transitievisie Warmte aangeven welke wijken wanneer van het aardgas af gaan en welke alternatieven er voor elke wijk zijn. Recent is de Transitievisie Warmte 1.0 vastgesteld. De Transitievisie Warmte 1.0 geeft de richting aan hoe de aardgasvrije gebouwde omgeving eruit gaat zien, geven we de kaders voor huidige kansen en ontwikkelingen weer en leggen we de basis voor gesprek en verdere uitwerking naar de in uiterlijk 2021 te maken Transitievisie Warmte 2.0 waarin ook de uitvoeringsplannen op wijkniveau zijn opgenomen.

Concreet zijn er dus de volgende kaders voor de ambitie van Hendrik-Ido-Ambacht:

- Nederland energieneutraal en aardgasloos in 2050.
- Gebouwde omgeving in 2035 CO₂-neutraal.
- 1,5% energiebesparing per jaar.
- 9% hernieuwbare energie in 2020 (provincie Zuid-Holland; landelijk: 14%).

---

⁴ Ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.2 Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht - Gewoon Ambacht

Hendrik-Ido-Ambacht wil binnen de eigen mogelijkheden en op het lokale schaalniveau een bijdrage leveren aan de landelijke doelstellingen en ambities. Dit vertaalt zich in de volgende hoofdambitie en onderdelen daarvan:

Samen met de regio werken we naar een energieneutraal Drechtsteden in 2050 en een energieneutrale⁵ gebouwde omgeving in 2035.

- Energie neutraal en aardgasvrij in 2050.
- Energiebesparing waar mogelijk, eerst in de gebouwde omgeving.
- Duurzame energie opwekking waar mogelijk.
- Warmtenet is een serieus alternatief.

Hoe denken inwoners deze ambitie te kunnen bereiken?

Gedurende het participatietraject zijn er vele acties en maatregelen verzameld. Ter illustratie is er een participatiebulletin ingevoegd, waarin een reactie van een inwoner is weergegeven.

'Stimuleer een goede en betere isolatie van de bestaande woningvoorraad. Goede isolatie betekent dat we minder hoeven te verwarmen, dus minder uitstoot'

Reactie van een inwoner op de online vragenlijst voor het actieplan duurzaamheid. De concrete actie is opgenomen onder het thema Energie.

---

⁵ Voor 'energie neutraal' gaat het erom dat de verbruikte energie uiteindelijk voor 100% uit duurzame bronnen komt, maar deze mogen ook van buiten de gemeente komen.

2.3 Basis Maatregelentabel Energie

De afkortingen zijn toegelicht in Bijlage 1.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
Energie neutraal en aardgasvrij in 2050								
Bedrijfsvoering energieneutraal in 2035	- Gemeentelijk vastgoed en openbare gebouwen stapsgewijs energieneutraal maken door bij vervanging en onderhoud energie neutrale keuzes te maken.	ED, CP	G	x	x	x	x	(zoveel mogelijk) regulier budget
Eigen nieuwbouw energieneutraal in 2035 en aardgasvrij in 2050	- In 2021 is Scholencomplex Bekestein toe aan nieuwe dakbedekking. Er wordt gekeken naar het toepassen van dakisolatie en zonnepanelen. - Bij gesprekken met ontwikkelaars van projecten wijzen op duurzame bouw.	ED	G, S, W, D	x	x	x	x	(zoveel mogelijk) regulier budget
Bestaande particuliere woningen voorbereid op aardgasvrij	- Onderzoeken hoe de gemeente inwoners kan stimuleren om eigen woningen aardgasvrij te maken (isolatie/besparing + duurzaam opwekken) (2021, €5.000)). - Uitvoeren bewonerscommunicatie aardgasvrij: bewonersavond, (Energieket, 2021 €1.000) - Goede informatievoorziening voor inwoners over mogelijkheden voor besparen en zelf opwekken (techniek, financiering, hoe te regelen) (doorlopend, basispakket Energieket). - Collectieve inkoopactie 'isolatie' en zonnepanelen (Energieket, 2021, €2.400-€5.400)	CP, EL	G, E	x	x	x	x	€11.000 + reguliere kosten energieket
Bedrijfspannen voorbereid op aardgasvrij	- Bedrijven stimuleren en ondersteunen om hun bedrijfspannen voor te bereiden op aardgasvrij - Bedrijventerrein Ambachtsezoom cradle-to-cradle en aardgasvrij	ED,	G			x	x	uren communicatie, projectbudget Ambachtsezoom
Verenigingen voorbereid op aardgasvrij	- Verenigingen helpen met informatievoorziening in het kader van de energietransitie. - Energiebesparing stimuleren bij scholen (2019, € 1.000,-). - Energiebesparing stimuleren bij sportverenigingen (2019, €1.000,-).		G	x		x		Uren communicatie + een stimuleringsbudget van €2.000,-
Energiebesparing waar mogelijk, eerst in de gebouwde omgeving								
Auto's buitendienst verduurzamen	Ergeneutraal maken eigen wagenpark. De gemeente heeft twee eigen auto's voor de buitendienst. Deze zijn nog niet elektrisch. Bij de afschrijving	ED	G					De kosten worden nader onderzocht.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
	wordt er gekeken naar de mogelijkheid om elektrische auto's voor de buitendienst aan te schaffen.							
Duurzame mobiliteit: deelfietsen	Mogelijkheid onderzoeken om deelfietsen beschikbaar te stellen vanaf het waterbusplein en bepaalde bushaltes.	ALE	G			x		In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Duurzame mobiliteit: laadpalen	- Elektrische laadpalen plaatsen op elk bedrijventerrein en bij winkelcentra (ALE, 2021) - Voldoende laadpalen voor elektrische auto's en fietsen. De gemeente onderzoekt de verdere mogelijkheden voor het stimuleren van elektrische mobiliteit. Specifiek wordt er gekeken naar mogelijke belemmeringen in de huidige situatie zoals het normen kader parkeerdruk en het beleidskader elektrische laadpalen.	CP, ALE, ED	G			x	x	In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Openbare verlichting (OVL) energiezuinig	- Energiezuinige openbare verlichting en armaturen (LED). - Minder lichtpunten per persoon. - Meer dimmen. (De uitvoering/planning wordt vastgelegd na vaststelling van het nieuwe Beleidsplan openbare verlichting).		G		x	x	x	Beleid openbare verlichting, OVL budget.
Ondersteunen ondernemers bij energietransitie	- In 2019 organiseren we een bijeenkomst voor ondernemers om hen bewust te maken van de opgaven op het gebied van energietransitie - In 2019 en 2020 een Milieubarometer uitvoeren bij bedrijven. Het midden- en kleinbedrijf kan veel energie besparen. De milieubarometer is een instrument om in één oogopslag te zien hoe een bedrijf scoort op verschillende milieuaspecten. - Onderzoeken of milieubarometer na 2020 nog de moeite waard is voor kleine ondernemers - In 2020 pilot ondernemers volledig LED; in 2021 certificaat "Ambacht 100% LED" voor bedrijven die bedrijfspand of winkelpand volledig hebben ingericht met LED verlichting.	ALE	G	x	x			In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Regionaal Energieloket 'Drechtsteden Energie' verstevigen	- Wijkaanpak opstellen met het regionaal energieloket. De wijkaanpak is een intensieve aanpak met referentiewoningen per wijk waar maatwerkadviezen voor worden gemaakt, inclusief bewonersavond(en), koppeling met bedrijven. (2022, € 10.000,-).		G		x		x	€10.000 voor de wijkaanpak + uren communicatie.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
	- Loket meer lokaal herkenbaar maken (2020).							
Warmtenet is een serieus alternatief								
Duurzame energie opwekking waar mogelijk								
Stimuleren / faciliteren zonnepanelen op daken	<ul style="list-style-type: none"> - Gemeentelijk vastgoed als <i>launching customer</i> - de gemeente geeft het goede voorbeeld 'Eigen huis op orde' (relatie met maatregelen groen dak / richting een energieneutraal gemeentehuis) (2019, € 5.000,-) - Projectontwikkelaars gaan vaak opzoek naar de goedkoopste manieren om aan de EPC norm⁶ te voldoen en plaatsten daardoor vaak maar een beperkt aantal zonnepanelen. We onderzoeken mogelijkheden om een volledig dak te benutten i.p.v. net voldoende zonnepanelen te installeren om aan de EPC-norm te voldoen. - Stimuleren door voorlichting en faciliteren van financiering (basispakket Energieloket) - Scholen en maatschappelijke organisaties stimuleren hun dak beschikbaar te stellen voor het plaatsen van zonnepanelen voor eigen gebruik of voor gebruik door anderen. 	CP	G, W, S, P, DS	x	x			€5.000 + uren communicatie
Energie-opwekking bij bedrijven(terreinen)	<ul style="list-style-type: none"> - Gezamenlijke aanpak energie (besparen/opwekken) bedrijventerreinen. - Mogelijkheden onderzoeken voor collectief plaatsen van zonnepanelen. 	ALE	G		x			In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Waterstoftankstation(s)	- Faciliteren realisatie van minimaal één waterstof-tankstation.		G		x			Project Ambachtse-zoom

⁶ De Energieprestatie coëfficiënt (EPC) is een index die de energetische efficiëntie van nieuwbouw aangeeft en wordt bepaald door berekeningen, vastgelegd in een EPC norm.

3 Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit

3.1 (Inter)nationale, provinciale en regionale kaders

Nationaal - klimaatadaptatie

In het Deltaprogramma⁷ zijn de nationale Deltabeslissingen opgenomen: in 2050 is Nederland klimaatbestendig en water robuust ingericht. Dan is Nederland beschermd tegen overstromingen, is er voldoende zoet water beschikbaar en is het weerbaar tegen extreme weersomstandigheden (hitte, droogte).

Provinciaal - klimaatadaptatie

De provincie Zuid-Holland maakt vanaf 2020 klimaatadaptatie integraal onderdeel van het provinciaal handelen en beleid. In het 'Convenant Klimaat adaptief Bouwen' van de provincie en partijen uit de bouwsector, waterschappen, gemeenten en natuurorganisaties is afgesproken dat 'klimaatadaptief⁸ bouwen' de norm is in Zuid-Holland.

(Inter)nationaal - luchtkwaliteit

Voor luchtkwaliteit zijn er Europese normen en (niet-wettelijke) gezondheidsnormen van de World Health Organisation. Er zijn normen voor stikstofdioxide, fijnstof en ultrafijnstof. Momenteel wordt via het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (SLA) landelijk gewerkt aan een mogelijk maatregelenpakket wat kan bijdragen aan de verbetering van de luchtkwaliteit. Daarbij is een koppeling met de Energietransitie van belang omdat daarmee gestuurd kan worden op energemaatregelen die bijdragen aan de verbetering van de luchtkwaliteit.

In het Nationaal Samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit zijn maatregelen opgenomen ter verbetering van de luchtkwaliteit. Uit de Achtste Voortgangsrapportage luchtkwaliteit in Zuid-Holland (2018) blijkt dat de luchtkwaliteit in de hele provincie is verbeterd. Er worden minder mensen blootgesteld aan concentraties van stikstofdioxide boven de wettelijke grenswaarde. Ook worden de wettelijke grenswaarden voor fijn stof (PM10 en PM2,5) lokaal niet overschreden. Verwacht wordt dat een aantrekkende economie en een toename van het verkeer een risico vormen voor toekomstige overschrijdingen van de wettelijke stikstofdioxide-grenswaarde.

Concreet zijn er dus de volgende kaders voor de ambitie van Hendrik-Ido-Ambacht:

Klimaatadaptatie

- In 2050 klimaatbestendig en water robuust ingericht.
- Vanaf 2020 klimaat adaptief handelen.

Uitgangspunten luchtkwaliteit

- EU-normen
- WHO-normen

---

⁷ In het Deltaprogramma 2019 zijn concrete maatregelen benoemd op het gebied van waterveiligheid, waterbeschikbaarheid en ruimtelijke adaptatie.

⁸ Klimaatadaptief is het aanpassen aan klimaatverandering waardoor samenlevingen de kwetsbaarheid voor klimaatverandering verminderen of waardoor zij profiteren van de kansen die een veranderd klimaat biedt.

3.2 Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht - Gewoon Ambacht

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is een relatief nieuw werkveld. Hendrik-Ido-Ambacht is bezig om kansen en knelpunten in kaart te brengen, zodat deze vertaald kunnen worden naar concrete acties. Er is in de samenleving en binnen de gemeentelijke organisatie relatief veel belangstelling en draagvlak voor het vergroten van biodiversiteit. Dit vertaalt zich in de volgende hoofdambitie en onderdelen daarvan:

We benutten kansen en zetten realiseerbare en goed zichtbare stappen waarmee we als samenleving in Hendrik-Ido-Ambacht steeds klimaatbestendiger worden.

- In 2020 zijn de klimaatopgaven en -maatregelen bekend en handelen we daarnaar
- In 2050 is Hendrik-Ido-Ambacht klimaatbestendig en water robuust ingericht.
- We spannen ons in de biodiversiteit te behouden en te verbeteren.

Klimaatbestendig en waterrobuust houdt in dat de gemeente is voorbereid op wateroverlast, droogte, hitte en de gevolgen van overstromingen.

Luchtkwaliteit

Ondanks dat de luchtkwaliteit nu voldoet aan de EU-normen, wil de gemeente hier samen met de regio verbetering in aanbrengen. Het gaat er om dat inwoners daadwerkelijk schone lucht kunnen inademen. Hoewel de gemeente weinig directe invloed heeft op de bron⁹ van het probleem, wil de gemeente er wel proberen invloed op te hebben door samen met de regio op te trekken. Dit vertaalt zich in de volgende hoofdambitie en onderdelen daarvan:

We spannen ons samen met de regio in voor een schone lucht, die minimaal voldoet aan de wettelijke normen en waar mogelijk aan de gezondheidsnormen (WHO-normen).

- Verbeteren van de luchtkwaliteit.
- Verbeteren van het binnenklimaat in scholen, publieke gebouwen en bij bedrijven.

Hoe denken inwoners klimaatadaptatie en de luchtkwaliteit te verbeteren?

Gedurende het participatietraject zijn er vele acties en maatregelen verzameld. Ter illustratie is er een participatiebulletin ingevoegd, waarin enkele reacties zijn weergegeven.

'Weer stukken gras inzaaien met wilde bloemen zodat de bijenpopulatie kan groeien'

'veeel meer bloemen zaaien in de berm en geen bomen kappen'

'Meer bloemenweides i.p.v. gras in de berm. Dit is zeer goed voor de bijen en insecten, en dus voor de biodiversiteit en natuur. Ook ziet het er prachtig uit. Zaadjes zijn heel goedkoop en makkelijk jaarlijks te zaaien, eventueel met een groep vrijwilligers uit de buurt'

'Meer en grotere velden met wilde bloemen inzaaien voor insecten'

'Duurzaamheid niet direct in de woning, maar zorgen dat er meer kruidige planten in de parken komen, zodat insecten in aantallen groeien. Ook dit heeft met duurzaamheid te maken'

Doe wat aan het leefklimaat. De herrie . De vervuilde lucht.

Regenwater opvangen.

Reacties van inwoners op de online vragenlijst t.b.v. het actieplan duurzaamheid. De actie is opgenomen onder het thema Klimaatadaptatie, en is concreet uitgewerkt in verschillende stimuleringsacties.

⁹ Zoals bijvoorbeeld de luchtvervuiling afkomstig uit Duitsland en vanaf de Rijkswegen.

3.3 Basis Maatregelentabel Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit

De afkortingen zijn toegelicht in Bijlage 1.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
In 2020 zijn de klimaatopgaven en -maatregelen bekend en handelen we daarnaar								
Kwetsbaarheden in beeld brengen	Alle gemeenten moeten in Nederland de komende twee jaar een stresstest doen om knelpunten op het gebied van water-, droogte- en hittebestendige inrichting inzichtelijk te maken. Dat staat in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. De gemeente Hendrik-Ido-Ambacht voert de stress testen uit in 2019.	DP	G	x				regulier budget
Risicodialoog voeren	Met de uitkomsten van de stresstest zal worden gestart met een risicodialoog. Door interviews met diverse stakeholders en via bewonersavonden wordt bepaald hoe 'erg' de risico's zijn. - Bewustzijn vergroten in de samenleving. - Met de samenleving ambities en maatregelen formuleren (deze maatschappelijke dialoog is ook van invloed op andere thema's van het actieplan duurzaamheid 2019-2022).	DP	G, BH	x	x	x	x	Wordt nog nader onderzocht
In 2050 is Hendrik-Ido-Ambacht klimaatbestendig en waterrobuust ingericht								
Water- en droogte- en hittebestendige inrichting	- Er worden 500 extra bomen gepland. Het uitgangspunt is de 'juiste boom op de juiste plaats'. Specifiek wordt er gekeken naar boomsoorten die weinig tot geen allergische reacties veroorzaken en die goed zijn voor bijen en andere verstuivers. - Afspraken met woningcorporaties maken om hun terreinen water-, droogte-, en hittebestendig in te richten.	CP	G, W	x	x	x	x	Bomenbeleidplan, groenbeleid, wonen
Inwoners stimuleren om te kiezen voor water- en droogtebestendige inrichting	Inwoners stimuleren: - Minder betegelen van tuinen. - Ondersteuning bieden (informatie) bij (huis)aansluiting op gescheiden riolering. - Regentonactie uitvoeren in de 'Week van ons water' (vanuit GRP, 2019). - Actie 'groene daken' uitvoeren (vanuit GRP, voorjaar 2020). - Actie 'dag asbestdak, halo klimaatdak' (zie lange termijn speerpunt, jaarlijks €1.000).	CP	G	x	x	x	x	Regulier budget + uren communicatie + €4000,- (jaarlijks €1.000,- voor actie dagasbestdak)

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
Ondernemers en (maatschappelijke) organisaties stimuleren om te kiezen voor water- en droogtebestendige inrichting	Bedrijven en (maatschappelijke) organisaties stimuleren: - groene daken en gevels aan te leggen. - groene schoolpleinen en schooltuinen aan te leggen. - actie 'dag asbestdak, hallo klimaatdak' (zie lange termijn speerpunt).		G		x	x		uren communicatie
Inspireren en motiveren	Actieve communicatie: klimaatmaatregelen zichtbaar maken.		G	x	x	x	x	uren communicatie
Verbeteren van de biodiversiteit								
Biodiverse openbare inrichting	- Er wordt gekeken naar mogelijkheden voor meer groen en biodiversiteit in openbaar gebied (bijvoorbeeld Park Sandelingenambacht), waar mogelijk natuurvriendelijke oevers, kap-, maai- en snoeibeeld (verwilderde (deel)stroken groen, maaien zonder klepels ¹⁰ , gefaseerd maaien, bij maaien per veld een randje met rust laten, meer bijenbloemen. - Het stimuleren van natuur inclusief bouwen. Natuur inclusief bouwen is een vorm van duurzaam bouwen waarbij zodanig gebouwd en ingericht wordt dat een bouwwerk bijdraagt aan de lokale biodiversiteit en natuurwaarden (bijvoorbeeld door het plaatsen van kasten voor zwaluwen en mussen in nieuwbouw).		G	x	x	x	x	groen-beleid, projectbudgetten.
Bevorderen bijen en andere bestuivers	- Leefruimte(s) creëren voor bijen en andere bestuivers (2020, €5.000) - Oud hout en bladeren laten liggen (waar het kan) - Aanleggen bijenlint (In samenwerking met de gemeente Zwijndrecht worden er bijenlinten aangelegd, dit gebeurt met cofinanciering van de landschapstafel). Een bijenlint is een aaneenschakeling van tuinen en landschappen met daarin een bijvriendelijke beplanting of bijenhotels. Met als doel de overlevingskansen van de bij te bevorderen. - Onderzoeken mogelijkheden aanvraag subsidie 'Openstellingsbesluit projectsubsidie soortenbeleid leefgebied en maatregelen verbetering natuurwaarden Zuid-Holland 2018", bijvoorbeeld voor de argusvlinder. - Actie 'dag asbestdak, hallo klimaatdak' (zie lange termijn speerpunt).	BB	G	x	x	x	x	€5.000

¹⁰ Een klepelmaaier hakt de begroeiing fijn met behulp van roterende klepels of draaiende stalen cilinders. De plantenresten blijven liggen, wat leidt tot voedselverrijking van de bodem en een laag van halfverteerde plantenresten die tegengaat dat zaden ontkiemen. Het gevolg is een eenzijdige begroeiing van planten en grassen.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
Inwoners stimuleren om te kiezen voor biodiversiteitsbevorderende inrichting	NME-activiteiten rondom biodiversiteit, zoals het maken van bijen- en vlinderbollen om in het park te zaaien (initiatief i.s.m. Staatsbosbeheer) (2022, €2.000). Inwoners stimuleren: - tuinen / eigen terrein biodiverser en bij-vriendelijk in te richten (belonen). - insectenhôtels, nestkasten voor vogels en vleermuizen te plaatsen. - actie 'dag asbestdak, hallo klimaatdak' (zie lange termijn speerpunt).		G, W, J, F	x		x		€2.000 (klein stimulering sbudget) + uren communicatie
Verbeteren van de luchtkwaliteit								
Verdiepingsonderzoek naar mogelijke maatregelen ter verbetering luchtkwaliteit (fijnstofproblematiek)	Onderzoeken (2020, € 10.000): - Welke bronnen van invloed zijn op de lokale luchtkwaliteit. - Welke maatregelen lokaal mogelijk zijn om de luchtkwaliteit lokaal te verbeteren. (Koppeling met het Schone Lucht Akkoord. Voor een verdere vermindering van gezondheidsrisico's als gevolg van luchtverontreiniging wordt er landelijk gewerkt aan het Schone Lucht Akkoord, waarin er toegewerkt wordt naar de streefwaarden van Wereldgezondheidsorganisatie. We werken hierbij samen met de regio).	CP	G		x			€ 10.000
Luchtkwaliteit verbeteren / blootstelling verminderen door ruimtelijke inrichting	- Bij het planten van bomen kiezen voor soorten die niet-allergeen zijn (dit zijn bomen die weinig tot geen allergische reacties veroorzaken) en die de luchtkwaliteit kunnen verbeteren. - Er wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor het beperken van luchtvervuiling door houtkachels. Het gebruik van open haarden, inzethaarden, houtkachels en terraskachels neemt de laatste jaren toe. Het stoken van hout kan voor omwonenden overlast opleveren in de vorm van geurhinder, gezondheidseffecten en roetneerslag. - Inwoners informeren over de schadelijke gezondheidseffecten van het stoken van hout.		G	x	x	x	x	groen-beleid, cluster V&H en communicatie.
Verbeteren van het binnenklimaat in scholen, publieke gebouwen en bij bedrijven								
Goed binnenklimaat in het gemeentehuis	- Kiezen voor planten die de luchtkwaliteit verbeteren (opname van CO2 en giftige stoffen).		G				x	€ 1000,-
Stimuleren van het verbeteren van het binnenklimaat bij bedrijven en maatschappelijke organisaties	- Bedrijven en maatschappelijke organisaties Informeren over het belang van een goed binnenklimaat. Gekoppeld aan een kleine stimuleringsactie. Bijvoorbeeld het aanbieden van specifieke planten die de luchtkwaliteit verbeteren.		G, Be, M			x		€ 1000,-

4 Circulaire economie en afval

4.1 (Inter)nationale, provinciale en regionale kaders

Nationaal

In het Landelijk Afvalbeheerplan 2017-2029 (LAP3) is de doelstelling opgenomen om in 2020 maximaal 100 kg restafval per inwoner per jaar en 75% afvalscheiding te realiseren. In 2025 is dit max 30 kg per inwoner per jaar. Afvalscheiding zou uiteindelijk richting de 100% moeten gaan.

In het Rijksbrede programma Nederland Circulair 2050 en het daaraan gekoppelde Grondstoffenakkoord is aangegeven dat Nederland in het jaar 2050 circulair moet zijn (in 2030 50% minder primaire grondstoffen gebruikt).

In het Rijks Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023 is circulair inkopen één van de instrumenten die worden ingezet om een circulaire economie te bereiken. Sinds 2015 kopen alle overheden (dus ook gemeenten) 100% duurzaam in.

Concreet zijn er dus de volgende kaders voor de ambitie van Hendrik-Ido-Ambacht:

- 75% afvalscheiding in 2020;
- max 100 kg restafval per inwoner per jaar in 2020;
- Nederland is in 2050 circulair;
- 100% duurzaam inkopen.

4.2 Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht - Gewoon Ambacht

Bij de realisatie van bovenstaande landelijke doelstellingen hebben gemeenten een belangrijke rol, zowel via hun grondstoffenbeleid als via het duurzaam en circulair inkoopbeleid.

De gemeente Hendrik-Ido-Ambacht draagt bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen en wil verder invulling geven aan het begrip 'circulair inkopen'. Dit vertaalt zich in de volgende hoofdambitie en onderdelen daarvan:

We zorgen ervoor dat meer afval opnieuw gebruikt kan worden als grondstof en werken toe naar circulair inkopen.

- Verminderen restafval bij inwoners en bedrijven
- Verbeteren afvalscheiding bij inwoners en bedrijven
- Zwerfafval tegengaan en bestrijden
- In beeld brengen wat we verstaan onder circulair inkopen en hoe we dit gaan realiseren (in samenwerking met regionale inkooppartners)

In het nieuwe Grondstoffenbeleidsplan wordt geconcretiseerd op welke manier Hendrik-Ido-Ambacht bijdraagt aan het verminderen van het aantal kilogram restafval per inwoner per jaar en het vergroten van het afvalscheidingspercentage.

Hoe denken inwoners deze ambitie te kunnen bereiken?

Gedurende het participatietraject zijn er vele acties en maatregelen verzameld. Ter illustratie is er een participatiebulletin ingevoegd, waarin een reactie van een inwoner is weergegeven.

'Geen ballonnen meer oplaten!'

Reactie van een inwoner op de online vragenlijst voor het actieplan duurzaamheid. De actie is opgenomen onder het thema circulaire economie & Afval, ter voorkoming van zwerfafval.

4.3 Basis Maatregelentabel Circulaire economie en afval

De afkortingen zijn toegelicht in Bijlage 1.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
Verminderen restafval bij inwoners en bedrijven								
Opstellen grondstoffenbeleidsplan	<ul style="list-style-type: none"> - We onderzoeken mogelijkheden om het huidige systeem van afvalinzameling te optimaliseren. - We zetten in op flankerende maatregelen, bijvoorbeeld afvalcoaches, communicatie, stimuleren compostbakken/bladermanden, aanbieden compost, e.d - We onderzoeken mogelijkheid betalen per kg restafval (diftar) - We voeren een GFT-E pilot uit om te onderzoeken hoe we Ambachters kunnen helpen om beter hun GFT-E afval te kunnen scheiden. 	CP	G, A, We	x				Grondstoffenbeleidsplan
Bedrijven stimuleren om grondstoffen te hergebruiken	<ul style="list-style-type: none"> - Afvalproces collectief organiseren geeft de mogelijkheid dat afval van het ene bedrijf als grondstof kan dienen voor het andere bedrijf. De gemeente onderzoekt samen met bedrijven hoe zo'n grondstoffenkringloop in gang kan worden gezet, bijvoorbeeld via het opzetten van een circulair netwerk voor bedrijven (als onderdeel van het duurzaam netwerk van Hendrik-Ido-Ambacht) of een presentatie van een gemeente waar bedrijven al een gezamenlijke grondstoffenatlas gebruiken. 	ALE	G, Be				x	In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Verbeteren afvalscheiding bij inwoners en bedrijven								
Bedrijven stimuleren afval meer te scheiden	<ul style="list-style-type: none"> - In 2021 afvalstromen inzichtelijk maken en collectieve afspraken maken met afvalverwerkers (minder transportbewegingen). - In 2020 plaatsen van een collectieve kartonpers bij winkelcentra. 	ALE	G, V		x	x		In samenwerking met het Actieplan Lokale Economie (verdere toelichting bijlage 4).
Maatschappelijke organisaties stimuleren afval meer te scheiden	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleren inzamelen en afvoeren van plastic flesjes op sportverenigingen. 		G		x	x		Uren communicatie
Afvalvrije scholen - project	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleer scholen afvalvrij te zijn en stimuleer de kinderen bewust afval te voorkomen en te scheiden. Aanbieden educatiepakketten aan scholen van het primair onderwijs. 		G, A, S, As	x	x	x	x	Grondstoffenbeleidsplan & uitvoeringsplan

									zwerfafval 2019-2023.
Zwerfafval tegengaan en bestrijden									
Verbod op het oplaten van ballonnen	Verbod op oplaten van ballonnen (Opnemen in de APV 2e helft 2019).		G	x					Algemene Plaatselijke Verordening
Voorkomen zwerfafval op straat	- Afvalbak nudging: bijplaatsen tegengaan, voetstappen naar afvalbak, hink-stap-sprong naar afvalbak, straatsticker tegen kauwgom (zie uitvoeringsplan zwerfafval 2019-2023) - Diverse flankerende acties uit uitvoeringsplan zwerfafval 2019-2023.			x					Uitvoeringsplan zwerfafval 2019-2023.
In beeld brengen wat we verstaan onder circulair inkopen en hoe we dit gaan realiseren (in samenwerking met regionale inkooppartners)									
Circulair keuzes	- In beeld brengen wat de gemeente verstaat onder circulair inkopen en hoe de gemeente dat kan borgen. - Circulaire / duurzame keuzes in de buitenruimte (straatmeubilair, banken en borden, duurzaam hergebruik van bestrating) worden waar mogelijk gemaakt. - inzetten op lange levensduur van materialen.	CP	G, I, Pi					x	€5.000,-
Circulair bouwen	- Nieuwbouwplannen worden getoetst aan GPR. - Ontwikkelen circulair bedrijventerrein Ambachtsezoom, conform handboek circulariteit.		G	x	x	x		x	Regulier- en projectbudget.

5 Samen doen

5.1 Ambitie Hendrik-Ido-Ambacht - Gewoon Ambacht

Voor dit thema zijn geen landelijke kaders. Hendrik-Ido-Ambacht wil samen met de samenleving toewerken naar een duurzamere gemeente. De gemeente spant zich in om het goede voorbeeld te geven en communiceert hier ook over. Door goede voorbeelden zichtbaar te maken, wil de gemeente anderen inspireren om dit voorbeeld te volgen. Daarnaast wil de gemeente een Fairtrade gemeente worden. Bij het proces richting een Fairtrade gemeente is de gemeente niet de initiatiefnemer, deze ligt primair bij de opgerichte Fairtrade werkgroep. De gemeente faciliteert waar nodig.

Tenslotte is er de wens een duurzaam netwerk op te zetten om samen te werken met de samenleving. Dit vertaalt zich in de volgende hoofdambitie en onderdelen daarvan:

We maken Hendrik-Ido-Ambacht duurzamer, samen met inwoners, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. We moedigen anderen aan om stappen te zetten, we ondersteunen goede voorbeelden en kansen vanuit de samenleving en we geven als gemeente zelf het goede voorbeeld.

- We geven het goede voorbeeld.
- We worden een Fairtrade gemeente.
- We bouwen een duurzaam netwerk op.

Hoe denken inwoners deze ambitie te kunnen bereiken?

Gedurende het participatietraject zijn er vele acties en maatregelen verzameld. Ter illustratie is er een participatiebulletin ingevoegd, waarin een reactie van een inwoner is weergegeven.

Begin met scholen om de kleintjes te leren en te waarschuwen voor de gezondheid van de planeet'

Reactie van een inwoner op de online vragenlijst voor het actieplan duurzaamheid. De actie is opgenomen onder het thema Samen doen, en is concreet uitgewerkt in het organiseren van een KinderKlimaatTop.

5.2 Opbouwen duurzaam netwerk

Taken, organisatievorm en rol van de gemeente

Tijdens de meedenkavond voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties op 18 april is door aanwezigen aangegeven hoe zij een duurzaam netwerk voor zich zien en of zij hier zelf deel van uit zouden willen maken. Ook is door het Onderzoek Centrum Drechtsteden een enquête uitgezet, waarin expliciet aan inwoners gevraagd is naar de invulling van een duurzaam netwerk. Uit deze 'peilingen' komt het volgende beeld naar voren:

Taken

Het netwerk heeft tot taak het delen van kennis, het is een medium waarmee de gemeente initiatieven kan faciliteren, bewoners kunnen via dit netwerk samen aan het werk. Het duurzame netwerk beoogt het creëren van een vliegwieleffect door steeds kleine stapjes te maken en de toon te zetten. Sommigen associëren het netwerk met een adviescommissie, maar dat sluit niet aan bij de intentie van de gemeente. Anderen zien het als een whatsapp-groep of vergelijkbaar (mail, Whatsapp, Sharepoint, Nextdoor) om elkaar te informeren over nuttige en betaalbare acties.

Organisatievorm

Het duurzaam netwerk is een platform, denktank, panel of netwerk met subgroepen (werkgroepen, projectgroepen). Elkaar ontmoeten staat centraal, bestaande leden kunnen anderen betrekken.

Trekker

Er wordt een voorkeur uitgesproken voor begeleiding door de gemeente.

Deelnemers

Aan het netwerk kan iedereen deelnemen: inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties (incl. verenigingen en stichtingen). Enkele aanwezigen geven aan deel te willen nemen aan het netwerk. De helft van de respondenten (153) van de enquête wil (misschien) wel meedoen aan een duurzaam netwerk. In totaal hebben 96 inwoners hun contactgegevens achtergelaten.

Het betrekken van jongeren (<25 jaar) en ondernemers bij het duurzame netwerk heeft onze expliciete aandacht. Het betrekken van deze jonge generatie en ondernemers ziet de gemeente als een belangrijke impuls om Hendrik-Ido-Ambacht duurzamer te maken.

Grootte

Een deel van de aanwezigen ziet het netwerk als een selectief gezelschap en een ander deel als iets waar elke 'Ambachter' bij betrokken kan raken.

Rol gemeente

Er wordt vanuit gegaan dat de gemeente het netwerk opricht en bijeenkomsten organiseert. De gemeente begeleidt het proces (verschillende subgroepen coördineren, zorgen voor verbinding binnen het netwerk, kaders stellen, sturend, bewaken) en houdt betrokkenen gemotiveerd (inspireren, meedenken, wethouder aanwezig).

Uitvoering

De gemeente is al gestart met het in kaart brengen van partijen die affiniteit hebben met duurzaamheid. Er was echter nog geen concreet beeld van wat een dergelijk netwerk zou kunnen doen en hoe het georganiseerd zou kunnen worden. Om het duurzame netwerk verder op te bouwen, is het nodig een plan van aanpak op te stellen (en vervolgens uit te voeren) waarin is gespecificeerd welke stappen de gemeente zet om het netwerk op te starten, te activeren en te onderhouden om het doel te bereiken; het creëren van een duurzaam vliegwieleffect in de Ambachtse gemeenschap.

5.3 Basis Maatregelentabel Samen Doen

De afkortingen zijn toegelicht in Bijlage 1.

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022	Kosten
We worden Fairtrade gemeente								
Hendrik-Ido-Ambacht wordt een Fairtrade gemeente	<ul style="list-style-type: none"> - Onderzoeken wat nodig is om deze status te behalen. - Zorgen dat aan alle criteria voldaan wordt om Fairtrade gemeente te worden. - Faciliteren van de Fairtrade werkgroep, onder andere door communicatie uitingen te verspreiden. 	CP	G, Sp, BH	x				Regulier budget
We bouwen een duurzaam netwerk op								
Duurzaam netwerk opbouwen en activeren	- Opstellen en uitvoeren van het opbouwen en actief houden van een duurzaam netwerk.	G, BH		x	x	x	x	€8000,- (jaarlijks €2000,-)
Faciliteren en ondersteunen van initiatieven van inwoners en ondernemers	<ul style="list-style-type: none"> - Ruimte geven aan initiatieven vanuit de samenleving (Jaarlijks is er een klein flexibel budget voor initiatieven uit de samenleving). - Samenwerken met Stichting Drechtse Stroom. 			x	x	x	x	(het budget varieert jaarlijks, zie H6)
Aanbieden NME voor kinderen en volwassenen	<ul style="list-style-type: none"> - Bewustwording vergroten bij kinderen en volwassenen - o.a. Koos de vuilnisman (zie uitvoeringsplan zwerfafval 2019-2023) - zie ook NME-activiteiten onder klimaat (“Inwoners stimuleren om te kiezen voor biodiversiteitsbevorderende inrichting”) - De gemeente organiseert samen met de regio een Kinderklimaat top in Hendrik-Ido-Ambacht. Met kinderklimaatop worden scholen en leerlingen van het primair onderwijs betrokken bij actuele thema's als klimaatverandering en de energietransitie. (Jaarlijks, €1500,-). 		NME (J, F, Weizigt, St. NLZW)	x	x	x	x	regulier NME-budget + €6000,- voor jaarlijks kinderklimaatop.

6 Middelen

6.1 Financiën

Het uitvoeren van het actieplan duurzaamheid 2019-2022 kost geld. De dekking is voor een deel ondergebracht bij reguliere budgetten en daarnaast bij het budget voor het Actieplan Duurzaamheid dat is vrijgekomen bij besluitvorming over de kadernota 2020. Zo zorgen we er gezamenlijk voor dat de actiepunten tot uitvoering komen. Samen met de regio wordt er tevens gelet op subsidiemogelijkheden vanuit hogere overheden.

Uit de vrijval van de bestemmingsreserve Openbare Verlichting wordt € 250.000 gereserveerd in een 'Bestemmingsreserve duurzaamheid'. Deze reserve is bestemd als dekking voor nog uit te werken plannen vanuit het actieplan duurzaamheid. Bijvoorbeeld voor andere acties die uit het participatietraject zijn gekomen. Voordat bedragen daadwerkelijk uitgegeven mogen worden moeten hiervoor uitgewerkte plannen worden opgesteld die door college en raad worden goedgekeurd.

6.2 Kostenoverzicht basisuitvoeringsprogramma

Thema	2019	2020	2021	2022
Energie	7.000	-	11.000	10.000
Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit	1.000	16.000	2.000	4.000
Circulaire economie en afval	-	-	-	5.000
Samen doen	3.500	3.500	3.500	3.500
ALE	5.000	2.500	5.000	-
Flexibele pot	5.000	3.000	3.500	2.500
Totaal	21.500	25.000	25.000	25.000

Kostenoverzicht 'basisuitvoeringsprogramma' actieplan duurzaamheidsbudget.

6.3 Monitoring en herschikking maatregelen

Halverwege de periode van uitvoering van het Actieplan Duurzaamheid 2019-2022 wordt de voortgang gemonitord. Dit moment wordt gekozen omdat er dan een voldoende lange aanlooptijd is geweest om acties in gang te zetten en de eerste resultaten zichtbaar worden. Er resteert op dit moment echter ook nog voldoende tijd om doelen of maatregelen bij te stellen voor de verdere looptijd van het Actieplan Duurzaamheid.

In de monitoring wordt aangegeven welke acties in gang gezet zijn en welke resultaten al zichtbaar zijn of op korte termijn te verwachten zijn. Daarmee ontstaat een beeld van de successen die gevierd mogen worden. Op basis van nieuwe inzichten (bijvoorbeeld de uitkomst van de klimaatstresstest) kunnen maatregelen worden toegevoegd (bijvoorbeeld op het gebied van bestrijding van hittestress). Ook wordt aangegeven wat er nodig is om de nog niet uitgevoerde acties alsnog uit te kunnen voeren. Denk daarbij aan capaciteit en geld, zowel om zelf uit te voeren als om anderen te stimuleren tot uitvoering. Ook kan het nodig zijn andere of nieuwe samenwerkingspartners te zoeken binnen of buiten de gemeente of om sommige dingen iets anders te organiseren (bijvoorbeeld het koppelen aan lopende processen, initiatieven of kansen en de huidige doelstelling of insteek iets aanpassen zodat het goed samen gaat).

Het monitoren van de voortgang is ook een logisch moment om opnieuw tegen het licht te houden welke maatregelen in het basis uitvoeringsprogramma een plek krijgen (of te houden) en welke in het

overzicht van overige maatregelen blijven (of daarheen verplaatst worden). Indien er tegen die tijd de wens ontstaan is om meer of duurdere maatregelen aan het basispakket toe te voegen, is dit aanleiding om een voorstel voor ‘herschikking’ aan de gemeenteraad aan te bieden, waarmee ook aanvullende financiering kan worden geregeld.

Bijlage 1, Afkortingen uit de maatregelentabellen

Actie uit bestaand beleid

ALE	Actieplan Lokale Economie
BB	Bomenbeleidsplan
CP	Coalitieprogramma 2018-2022
DP	Deltaprogramma (landelijk)
ED	Energieakkoord Drechtsteden
EL	Energieloket jaarplanning 2019-2020

Wie

A	Afvalinzamelaars
As	Afval op School
Be	Bedrijven
BH	Belanghebbenden
D	Drechtsteden
DS	Drechtse Stroom
E	Energieloket
F	Frelustal
G	Gemeente
I	Inkooppartners
J	Jeugdspeelpark
M	Maatschappelijke organisaties
O	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid
P	Projectontwikkelaars
Pi	PIANOO
S	Scholen
V	VAO-net
W	Woningcorporaties
We	WeCycle

Bijlage 2, Andere maatregelen uit het participatietraject

Er zijn gedurende het traject veel ideeën en wensen benoemd. In zoverre deze niet terecht zijn gekomen in het basisuitvoeringsprogramma, zijn deze apart genoemd in de onderstaande bijlage. Op deze manier is er een totaaloverzicht van alle inbreng. Deze maatregelen zijn (vooralsnog) niet opgenomen in het basispakket, maar geven wel een mogelijke doorkijk en/of aanknopingspunten voor de langere termijn.

Energie

Maatregelen	Acties
Energiebesparing waar mogelijk, eerst in de gebouwde omgeving	
Duurzame mobiliteit: fietsen en OV	<ul style="list-style-type: none"> - Fietssnelweg aanleggen en stimuleren fietsen, o.a. routes naar scholen. - Energie opwekken via zonnepanelen op fietspaden (solar road). - Elektrisch openbaar vervoer. - Concessie personenvervoer over water.
Duurzame mobiliteit: woon-werk-verkeer	<ul style="list-style-type: none"> - spitsmijden projecten. - stimuleren duurzaam woon-werk-verkeer ambtenaren. - Versnelling infrastructuur voor zero-emissie vervoer.
Energiebesparing stimuleren bij bestaande huurwoningen	<ul style="list-style-type: none"> - met woningbouwcorporaties onderzoeken hoe besparing voor hun huurders mogelijk en (financieel) aantrekkelijk gemaakt kan worden.
Energiebesparing stimuleren bij bestaande particuliere woningen	<ul style="list-style-type: none"> - Subsidie voor energiebesparende maatregelen (€ 15.000) - Energiecoaches inzetten (€ 5.000) - Specifieke aanpak gericht op VVE's (Energie loket, kosten maatwerk) - Informatieavond(en) over aardgasvrij wonen en/of duurzaamheid (Energie loket, 750,-) - Werving energieambassadeurs (Energie loket, 500,-) - Training energieambassadeurs (Energie loket, 900,- tot 1500,-) - Infrarood training energieambassadeurs of coöperatie (Energie loket, 900) - Ondersteuning duurzame gronduitgifte (Energie loket, kosten maatwerk)
Duurzame energie opwekking waar mogelijk	
Windturbines	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleren windturbines op hoge gebouwen (met respect voor vogels en insecten). - onderzoeken andere mogelijke locaties.

Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit

Maatregelen	Acties
In 2050 is Hendrik-Ido-Ambacht klimaatbestendig en waterrobuust ingericht	
Subsidie voor klimaatbestendige en biodiverse inrichting	Subsidie voor vergroening van eigen tuin, gevel of dak (voor inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties)
Klimaatadaptieve gemeentelijke gebouwen	<ul style="list-style-type: none"> - nieuw terras gemeentehuis: klimaatadaptief, biodivers. - uitbreiden zonnepanelen en/of sedumdak op het dak van het gemeentehuis (kosten maatwerk).
Water- en droogtebestendige inrichting	<ul style="list-style-type: none"> - waterpleinen en speelplekken klimaatbestendig inrichten. - waterdoorlatende tegels / grasbetontegels op parkeerplaatsen e.d. - groene wal langs de snelweg. - onderzoeken mogelijkheid waterbergingsreservoirs per wijk voor tuinen. - ondersteuning met kennis en deskundigheid, bijv. organiseren Klimaatcafé (Drechtsteden). - gezamenlijke inkoop van infiltratiekragen, regentonnen en wormentonnen (5000,-).
Verbeteren van de biodiversiteit	
Aanstellen van een stadsecoloog	Aanstellen van een ecooloog.
Ondernemers stimuleren om te kiezen voor biodiversiteitsbevorderende producten	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleren om verkoop van schadelijke stoffen (zoals Round Up en gif tegen buxusmotrups) te stoppen (in aansluiting op actie tegel eruit, plant erin). - Bedrijven en (maatschappelijke) organisaties stimuleren: <ul style="list-style-type: none"> - om gezamenlijk initiatieven te ontplooiën, zoals het plaatsen van bloementorens en het ontwikkelen van groene daken. - tuinen / eigen terrein biodiverser en bijvriendelijk in te richten. - insectenhôtels te plaatsen. - onderzoeken mogelijkheid voor het plaatsen van een nestwand voor oeverzwaluwen.
Verbeteren van de luchtkwaliteit	
Meten luchtkwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> - meetapparatuur NO₂ en fijn stof opnemen in openbare verlichting - in overleg met RWS en/of RIVM uitvoeren meetprogramma langs snelwegen - scholen laten meten via GLOBE - verbeteren doorstroming, onderzoeken effect verkeersdrempels op luchtkwaliteit.
Communiceren over luchtkwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting over de stand van zaken, actuele luchtkwaliteit inzichtelijk maken - bewustwording van effect van bezorgdiensten (internetbestellingen) en inzicht in gelijkwaardige alternatieven (fietskoerier, elektrische scooter etc.)

Circulaire economie en afval

Maatregelen	Acties
Verminderen restafval bij inwoners en bedrijven	
Stimuleren deeleconomie	<ul style="list-style-type: none"> - bewust maken van de voetafdruk van consumenten - stimuleren uitlenen van materialen aan burens - faciliteren van het opzetten van een Repair Café
Zwerfafval tegengaan en bestrijden	
Evenementen circulair	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleren circulaire catering en circulair verpakkingsmateriaal bij evenementen.
Circulair inkoop-, aanbestedings- en investeringsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - ondertekenen manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen - 100% duurzaam inkopen - De gemeente koopt kantoormeubilair circulair in. - De gemeente koopt kantoorartikelen circulair in. - Gemeentelijke gebouwen circulair (ver)bouwen
Circulair inkopen	
Circulair bouwen	<ul style="list-style-type: none"> - beschikbaar stellen van GPR materiaalgebruik - gebruik maken van circulaire materialen bij bouw / projecten / ontwikkelingen - faciliteren bouw Tiny Houses - levensloopbestendig bouwen

Samen doen

Maatregelen	Acties
We bouwen een duurzaam netwerk op	
Influencers inzetten voor gedragsverandering	Influencers inzetten als communicatiekanaal voor gedragsverandering: fashion, voeding, sport, kunst

Bijlage 3, Reguliere (regionale) acties

Energie

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022
Bedrijfsvoering energieneutraal in 2035	<p>Eigen bedrijfsvoering en projecten energieneutraal uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - training facilitair beheerder - samenwerking met regiogemeenten (doorlopend). <p>Gemeentehuis energieneutraal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - inkoop 100% duurzame energie. - opwekken duurzame energie; - Inzetten op besparing door gedragsverandering. 	ED	G	x	x	x	x
Eigen nieuwbouw energieneutraal in 2035 en aardgasvrij in 2050	- Plan opstellen voor het energieneutraal maken van de woningvoorraad in Drechtstedenverband (plan van aanpak gebouwde omgeving Drechtsteden).						
Opstellen Transitievisie Warmte (2.0)	<ul style="list-style-type: none"> - wijkaanpak - ruimte voor initiatieven 	ED	G, BH	x	x	x	
Opstellen van een Regionale Energiestrategie (RES)	<ul style="list-style-type: none"> - Regionaal samenwerkingsverband voor de ruimtelijke inpassing van de energietransitie. De RES is een regionaal samenwerkingsverband voor de ruimtelijke inpassing van de energietransitie met de volgende functies: * Een regionale vertaling van de nationale afspraken uit het Klimaatakkoord voor de sectoren elektriciteit en Gebouwde Omgeving via regionale warmteplannen, energie-infrastructuurplannen en hernieuwbare energie opwekking. * Bouwstenen voor de ruimtelijke planning. Via de RES kan de besluitvorming voor de ruimtelijke inpassing van duurzame energieopwekking en de energie infrastructuur worden voorbereid. * Het organiseren van interactie en samenhang tussen regionale structuren als elektriciteit en gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit en landbouw & grondgebruik. 	D		x	x		

Maatregelen	Acties	(Deels) vanuit	Wie	2019	2020	2021	2022
	* Het bevorderen van de maatschappelijke acceptatie voor de energietransitie via bewustwording, kennisoverdracht en urgentiebesef bij inwoners.						
Energiebesparing stimuleren en handhaven bij bedrijven (OZH)	<ul style="list-style-type: none"> - De Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid wordt in staat gesteld om de handhavingsprogramma's te intensiveren op energiebesparing bij bedrijven en instellingen. - Bedrijven worden gestimuleerd op het gebied van energiebesparing. - Energiebesparing en vervoersmanagement worden structureel meegenomen bij het opstellen van omgevingsvergunningen (vanuit Wet milieubeheer). - Bedrijven en organisaties stimuleren en ondersteunen om hun kantoren energiezuiniger te maken, energielabel C vanaf 2023 (zie ook "Bedrijfspannen voorbereid op aardgasvrij"). 	ED	O	x	x	x	x
Onderzoeken mogelijkheden voor duurzame energieopwekking	<ul style="list-style-type: none"> - Voor de Volgerlanden-Oost onderzoeken we een duurzame energievoorziening - In Drechtstedenverband: visie ontwikkelen op mogelijkheden voor opwekking van duurzame energie. 	ED	D	x	x	x	

Klimaatadaptatie en luchtkwaliteit

Maatregelen	Acties
In 2020 zijn de klimaatopgaven en -maatregelen bekend en handelen we daarnaar	

Water- en droogte- en hittebestendige inrichting	- In het kader van het actualiseren van het speelruimteplan vindt er een scan plaats waarin de bestaande speelplekken gescand worden op klimaatbestendigheid. - Onderzoeken mogelijkheden voor 'Convenant klimaatadaptief bouwen' (relatie met Drechtstedelijke Groeiagenda). - Klimaatadaptatie wordt verankerd in gemeentelijk beleid.		G, W	x	x	x	x
Uitvoerings- en investeringsagenda opgesteld (regionaal)	Naar uitvoering van de risicodialoog wordt er een uitvoerings- en investeringsagenda opgesteld samen met de regio. Hierin is weergegeven welke zaken uitgevoerd worden richting een toekomstbestendige regio.	DP	G, BH		x		
Klimaatadaptief handelen in beheer & onderhoud	- Specifiek wordt er gekeken naar koppelkansen tussen het gemeentelijke beheer en onderhoud. - Klimaatadaptatie wordt verankerd in gemeentelijk beleid. Intern wordt er een richtlijn opgesteld over klimaat adaptief handelen.	DP	G, D, BH	x	x	x	x
Luchtkwaliteit verbeteren / blootstelling verminderen door ruimtelijke inrichting	- Maatregelen uitvoeren, die in samenhang met maatregelen van Rijk, Provincie en gemeenten, bijdragen aan verbetering van lokale luchtkwaliteit.						

Circulaire economie en afval

Maatregelen	Acties							
Voorkomen dumpen asbest	Verbod asbestdaken (wet gaat naar verwachting in 2028), dumping voorkomen.		G	x	x	x	x	uren communicatie (rijksbeleid asbest)

Samen doen

Maatregelen	Acties

<p>Duurzaam handelen is ons uitgangspunt</p>	<p>- Besluiten zijn gebaseerd op duurzaamheid: we handhaven een paragraaf duurzaamheid in elk voorstel</p>	<p>CP</p>	<p>G</p>	<p>x</p>	<p>x</p>	<p>x</p>	<p>x</p>
<p>Duurzame gebouwen in eigendom of in opdracht van gemeente</p>	<p>Gemeente maakt duurzame keuzes voor gemeentelijk vastgoed en voor bouwprojecten waarvoor de gemeente opdrachtgever is bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> - waar mogelijk gebouwen volledig voorzien van LED-verlichting. - waar mogelijk gebouwen voorzien van zonnepanelen en/of groen dak waar mogelijk. - duurzame keuzes in meer jaren onderhoudsplannen van eigen vastgoed. 	<p>CP</p>	<p>G</p>	<p>x</p>	<p>x</p>	<p>x</p>	<p>x</p>

Bijlage 4, Financiën Actieplan Lokale Economie

Financiën

Het uitvoeren van het Actieplan Lokale Economie neemt voor alle betrokken partijen financiële verplichtingen met zich mee. We zorgen er gezamenlijk voor dat de actiepunten tot uitvoering komen en dat hiervoor middelen beschikbaar zijn.

Niet alle actiepunten hebben financiële middelen nodig. Voor de acties waarvoor dat wel nodig is, bespreken we jaarlijks voor welke actiepunten we in het komende jaar middelen beschikbaar maken of onderzoeken we de subsidiemogelijkheden.

Monitoring

We zullen een stuurgroep samenstellen die bestaat uit een afvaardiging van de VAO, Detailhandelsraad, accountmanager bedrijven en de wethouder economie. Met deze stuurgroep zullen we jaarlijks de prioritering bepalen, voortgang monitoren en financiële afspraken maken.